

ban, aquells compassats sons, no poguí menys de comparar aquella font que allí habia sobreviscut á la destrucció de gran part del monastir y á la expulsió dels religiosos que allí la col·locaren, ab la llum de nostra Santa Fé que permaneceix inalterable en mitj de las convulsions que agitan lo mon, y resplandeix á través dels sigles, per sobre las runas de las mes pretenciosas civilisacions y l'enderrocament dels mes poderosos imperis.

Aquell fresch manantial degué, sens dupte, vessars' de sentiment á l'arribada de las despallas mortals dels dos braus cavallers, que després d'haber fet dir al gran Rey Conqueridor: «que 'l tindrian per foll cuants sapiguessen» lo que oferiria á Deu si 'ls hi tornaba» anáren á cercar una tomba en que reposar, en aquell retirat cenobí, á cual construcció tant habia contribuït sa noble casa: ella degué, aquí mateix, refrescar, mes de una volta, los ardorosos llavis del rey á qui diguéren «lo dels francesos» cuan anaba en busca allí de algun descans á sa agitada vida; ella degué apagar també algun colp la set d'aygua del cos, que no la de gloria de l'ànima, del qui volia «no» corrés la mar ni un peix que no portás en la cua grabada las barras d'Aragó:» en sa frescor se complaurian forsas vegadas En Jaume II, lo Just, y la sua esposa «la Sancta Regina, madona Blanca de Sancta Pau;» y no podria manco sa remor de barrejar-se ab los cants dels monjos, cuan, recurrent éstos en professó los claustros, acompanyaban á son derrer sejour los restos ja inanimats d'aquells mateixos reys y reyna, y del famós almirall; y, avans, los de un Grau de Cervelló, de un Guillem de Clarumunt, de la esforsada Guillerma de Moncada «la may vensuda amassona» com la crónica li diu, de uns Queralt, Agulló, Puigvert y altres, quals sepulcres enriqueixen aquell lloch donantli un atractiu imponderable.

Desde 'l claustro s'entra á la sala de capítol per una graciosíssima portada gòtica del mes acabat treball, estant lo pis de dita sala poblat de grandiosas llosas sepul-

cral, que en pronunciat relleu mostren las severas figuras dels abats mitrats del monastir, que sota d' allí descansan.

L' abandono y desolació en que avuy se troba aquell lloch, com lo demás que 'l rodeja, degué inspirar á algun bon fill de nostra terra, á qui, com nosaltres, avergonyeix la barbarie de un sigle que vol ser tan il·lustrat, las sentidas estrofas que 's llegeixen en altre de sas parets, encara que mitj esborrades, y de las que poguí extraure lo següent, que si no 's pot citar com á model de versificació, tradueix ab bastanta veritat las impressions que allí experimenta tot lo qui s' interessa per lo bon nom y la historia de nostra Patria.

«Estaba nuestro siglo.
Haciendo alarde de su saña impía
Y de su ilustracion cacareada
Acaso Santas-Creus baldon seria.
Destruir quiso de Dios esta morada,
Y alzar la loza de la tumba fria,
Por ganar para sí la triste gloria
De rasgar esta página á su historia.

célebres varones
Con su nombre sus muros ilustraron
Y hombres sin nombres, pelones sin blasones
Al robo y á las llamas lo entregaron:

Vista la capelleta de la Concepció hont están, com per tot arreu, mutiladas las estátuas ó imatges de marbre blanch de la Sma. Verge y dels Sants Apóstols, se va per lo claustro vell, enderrocat boy tot y que no sens perill se

atravessa, á los patis ¹ y habitacions dels reys d' Aragó que preferiren Santas-Creus á Poblet, los dits En Pere III y En Jaume II, y las reynas Blanca d' Anjou y Petronila.

Allí está lo menjador ab la llar de foch, cual grandíós faldá soportan dos lleons, y sots lo cual aixugarian sos mantells y tabars aquells il-lustres sobirans y los braus guerrers que 'ls acompanyaban; allí deguéren descansar de sas guerreras fatigas y conversar de sas gegantinas empresas, á mes dels ja, fins are, nomenats, los Folchs de Cardona, Pallás, Rocabertís, Anglesolas, Pons d' Ampurias, Entenças, Rocaforts, Margarits, Centellas, Queralts y los cent altres qu' omplenaren de llurs fetís la historia patria: allí están la privada cambra y la arcoba de En Jaume II; lo dormitori y oratori de sa esposa Blanca d' Anjou; la cambra y arcoba de la reyna Petronila, y aposentos sens fí de totas clases que excitan mil recorts.

Mes ¡en quin estat resta tot! Enderrochs tot arreu, tot arreu runas; trespols que ni lo pes d' un home consentan; sostres, per tot, trepats que l' aygua estova y á trossos van cayent; fins las mateixas parets en que la «Comissió de moniments histórichs y artístichs de la Provincia» feu pintar anys atrás alguns lletreros que fessen saber al viatjer lo que era 'l que miraba, van cayentse també, y prompte haurá restat inútil lo seu jelós afany.

Los esbarsers y las euras, los llacsons y lletreras y cent altrás plantas se van ensenyorint poch á poch de tota aquella inmensitat de construccions que molts pobles no igualan, y en pila informe convertidas, en breu sols servirán d' habitació á sargantanas, lluerts y altres bitxos semblants.

Pero ¿qué estrany, si, lluny de repararho, la ma del home sols visita aquells llochs pera apressar sa ruina; si lo que escapá de la furia dels incendiaries de l' any 35, va

¹ L' un d' aquestos patis, encare que de mes petites proporcions, es la mes exacta reproducció del de eixa Audiencia y antiga Diputació de Barcelona.

essent prèsa de la brutal cobdicia d' uns y d' altres; si un dia un cacique d' allí aprop (Deu li hage perdonat aquesta y d' altres) se 'n porta los balcons per millorar sa casa; si un altre dia funcionaris públichs se 'n duen fins las jáseras que llur superior fa retornar, si be que inútilment ja per l' edifici; si tot hom se vesteix ab sas despallas; y fins are fa poch, ab ocasió de la infausta lluyta civil que 'ns deshonraba, los de un poble vehí váren descobrir gran part de las habitacions reyls, y se 'n portáren las teulas, vigas y cabirons á carretadas per cubrir sos forns?

En altre pais, no sols res d' aixó hauria succehit, sino que pel contrari, ja que no s' hagués cregut possible (que be ho hauria estat) reformar, sense destruir, la Institució que á tan important moniment donaba vida, lo govern central, ó al manco lo provincial, hauria destinat anualment algunas cantitats pera la reparació d' ell; hauria posat allí un encarregat de vetllar per sa conservació, y cercat lo modo de utilisar tan rica joya, en benefici de l' art ensemps que de la terra.

No, que avuy un munt de runas, cada dia creixent, en lo edificat, acusa la barbarie dels uns y l' abandono é incuria dels altres; y en lo que constituía la part rural, dependent del mateix, la desaparició dels magnífichs boscos y espessas salseredas, sacrificats á la cobdicia de usurers sense cor; despullant al pais de una vegetació tan necessaria pera la atracció y conservació de las ayguas, origina continuas y desastrosas inundacions dels terrenos en inferiors cuvells col·locats, esterilisantho tot, cada volta mes ab las inmensas cantitats de «goret» que van á perdrers' al mar, arrossegats pels xaragalls, torrents y rieras.

¡Qué cego es l' home cuan obra sols á impuls de sas passions, y cuan trist es que, per efecte del clima, temperament, ó lo que sia, se mostre sempre nostre poble tan dominat per ellas!

Una observació y conclouré:

En lo bell mitj de la inmensa massa de runas á que 's

veuhem reduïdas las habitacions reys y demés construccions de la part de mitjdia y llevant del monastir, 's conserva en peu, sencera y desafiant als homes y als elements, la primitiva esglesia que construïren los dotse monjos francesos que del monastir «de la Gran Selva» vingueren á las ordres de Guillerme de Montpeller á fundar lo de Santas-Creus en 1157, ab los cuantiosos donatius que á l'efecte 'ls hi feu la casa de Moncada; y en lo presbiteri, mes elevat que 'l restó del pis de la esglesia sota, sa severa y massissa volta de canó, 's conserva així mateix la mesa de l' altar, llarga de 12 palms, d' ample de 8 y de 1 y mitj gruixuda, tota d' una pessa, sostenguda per vuyt pilans.

La esglesia principal del monastir, no massa posterior en construcció, móstras' també sencera ab condicions de durar.

Lo claustro, mes modern ab tot y sent, ha comensat ja á enderrocar-se.

Los palaus dels reys de Aragó y altrás dependencias mes novellas, son los que mes enrunats están.

¿No sembla que aquesta fermesa respectiva de construccions, guarda una estranya analogía ab la fermesa respectiva de conviccions de las generacions que las aixecaren?

TEODORO CREUS.

Vilanova y Geltrú, Octubre de 1876.

LA RATA-PINYADA

EYA ja una quinsena que 'l mèu nevot no deixava de venir á casa y de convidarme continuament pera la funció d' aquella nit; y aquesta insistencia pera que jo no faltés á las sombras que s' estrenavan regoneixia en part la munió d' obretas que, propias pera tals passa-temps, tenia jo cuidadosament guardadas, com á recort de ma joventut, en lo sostret de la botiga y que 'l xicot se fonia per apéndrelas de cor.

Per altra part, los filferros que surtian d' una antiga caixa de la porxada y algunas rodetas qu' havian caigut tot jugant entre las estoras del sostremort, havian fet pensar més de tres vegadas al jove sombrista lo molt profit que s' en podia treure de ma cooperació.

Bè de vegadas tan ell com lo torner de la Plasseta m' havian tirat certas indirectas com: *vosté si que podria fer bonas sombras, ab las figuras de vosté si que 's pot anar per tot*, pero jo sempre 'm feya 'l desentés, perque l' humor temps ha que se l' havia fet ab mí, y tot lo que varen lograr fou no mes un: *ja vindrem á véurelas*.

Vingué per fi lo dia esperat y encara que jo á la vigilia li havia promés, com de costum, que no hi faltaria, á

Santa Creu feyan *La Lámpara maravillosa* y massa cosas me n' havian contadas pera que jo no 'm preparés á anarhi.

Mes, desgraciadament, en lo precís moment que daba l' últim repas á ma difícil barba, un truch á la porta massa fort pera que 'l mirallet enganxat en un clauhet de la finestra no anés á terra, mentres la navaja 'm dava certa cuissó al coll, y prou sech pera que no duptés de la resolució dels qui pujavan l' escala 'm va fé obrí, y jo, que ja ni menos hi queya, vaig veure entrá' una comissió de baylets, socis tots de la *Rata-pinyada*.

Lo mèu nevot prengué la paraula y en nom de tots me recordá despres del *¿com ho passa?* y sens esperá 'l meu: *bè ¿y tú?* l' invitació feta tantas vegadas mentres los demás acompanyants, tot gratantse l' orella y ab las gorras á la ma, buscavan intencionadament mitg de regull per las parets y sostre com volguenthi trobá' alguna escena de *L' Ase perdut* ó de *Las Nous espantadoras*.

Devant de tal compromís, ja casi be 'l no seguirlos posava en mal paper al fill de ma germana, á n' 'l qui havian fet president sens dupte regoneixentli 'l mérit del *parentiu*, aixís que vaig pendre la resolució de posarme 'l gech negre y segui' als comissionats.

Tot baixant l' escala un soroll precipitat me va fe' adonar del torner que, junt ab lo marxant d' espolsadors y retalls de bayeta, estavan á mitj pujá' esperant la resposta, y si m' hagués faltat decisió pera tirá avant, sens dupte la respectabilitat d' aquets vehins me l' hauria donada.

Ben aviat 'ns trovarem en la rebotiga del fabricant de bitllas y mans de morté, ahont un nombrós públich saludá ab picaments de mans nostra arribada.

Lo torner m' invitá á pendre lloch en un reservat que ja 'm tenia y que no era altre qu' una caixa girada, no permetentme lo veinatge de duas senyoras grossas posarhi més que la cama.

La rebotiga, espay destinat á menjador, ostentava en lo fondo un armari de pisa y en una de sas parets una co-

lecció de nassos y orelles, prova manifesta dels adelantos fets á Llotja per l' hereu de la casa. Una llumanera de dos brochs dava claró y unas vidrieras viudas de lo que 'ls hi donava 'l nom, y qu' aguantavan la tela, davan pas á un rebostet ahont se trobavan los sombristas.

Lo menjador era prou gran pera que per Nadal la taula de pots donès fins á mitja botiga, pero aquella vetlla los concurrents disposats á embarrilarse no 's cuidavan de certs inconvenients, y per més que l' aroma d' un aigüacuit, necessari á última hora pera encolar unas figuras que las pastetas no havian deixat prou fortes, y la suhor que 'ns feya está en un bany general sols se podian sofrir per cástich, ni una queixa, ni una observació sortí de nosaltres, perque, per altra part, un estreno de sombras no 's veu cada dia, pensavam nosaltres.

Prop mèu, y en tamboret de boga estorada, hi prenia la part que pòdia una enamorada parella á qui la precaució de una tia colocá ben endavant, pero ell ab un dissimulo, qu' á mí no se m' escapava, se girava molt sovint, aprofitant aquesta posició pera tocar com de llisquents la ma de sa dolsa vehina. A son costat una senyora de més edat qu' humor, y més son que temps, feya bacainas á l' altura del dissimulant, mentres un del seu detrás no tenint paraulas pera dirli que li feya nosa s' entretenia inquietantla ab los genolls, mentres nos amohinava á tots murmurant 'l *dos por dos cuatro*.

Darrera tenia l' amo de la casa disposat á esplicarme los pochos recursos ab que contava la *Societat*, com á cosa de noys y á demanarme consells respecte algunas impropietats que segurament veuria; y fentli de segon, s' hi trobava lo dels espolsadors: home dotat d' una paciència desconeguda y que 's dolia ja avants d' hora del gens d' efecte que produhian los colors qu' ell havia donat á las figuras, qual originalitat me posá d' humor.

Per més que, com he dit, á la rebotiga no s' hi podia perdre una agulla, los vehins més ó menos íntims anavan entrant á ca 'l torner y aquest se cuidava de rebrels aixe-

cantse á cada pas ab la molestia qu' es de figurarse, pero com alguns compreguessin que de la botiga no 's veyares las murmuracions comensaren arrivant lo cas de que certa familia cridés á un dels noys del rebostet per' anarsen, mès felisment l' amo tinguè una bona sortida, d' altra manera era difícil preveure un final si desertavan los socis, aixís es que proposá als que no hi cabian una partida al *quinto*, lo que fou molt ben rebut.

Donaren lo senyal de comensá y 'ls burgits y conversas acabaren preparantse tothom á escoltar despres de un preludi de tos y un final de gent mocantse. Sona una campana d' estany y s' aixecá 'l teló en tan qu' un dels concurrents aplicava las moquetas á la llum esmortuhida de la llumanera.

Feyan lo *Sabater magre y burlata*, pero com los personatges d' aquesta pessa son molts y lo rebostet era massa reduhit, tal hi havia que feya duas veus, tal qui tres, donant lo cas que moltes vegadas ignoravan per complet qui parlava y mès quan tocava llegir al de las figuras porque en aquestas cessava 'l mohiment.

Un vehí qu' estava al cap d' una post y que desde 'l comensar venia dihent als del quinto que no deixavan sentir res, al veure sortí al *Noy qu' ix pera las sabatas*.

—Ecoltin, feu, aquest es lo noy, y ab veu alta: Benet, crida mès, que 'ls senyors no 't senten.

Pero en Benet no estava en ell, y com era la nit que debutava, desde 'l públich se li coneixia perfectament la emoció de qu' estava pres; mès al acabarse la relació alguns aplaudiren, quan lo senyor aquell aixecantse enfurismat, diguè:

—Benet, tornahi; no ha anat bè, y dirigintse á la botiga: per mès que tingan interés en que 'l noy no lluheixi vuy probar que sap lo paper: Benet, tornahi que 'l saps mes que tots.

Aquets crits deixaren la escena muda per un moment fins qu' una de las altrás parts seguí de nou, pero llavors fou quan lo mateix Senyor se posá á picar de mans y

peus d' una manera desesperada desfentse en crits de: fora, fora, qu' hi torni 'l noy, qu' hi torni en Benet.

Un desgarrador llastimós ¡ay! de la senyora que feya bacainas produhit per una trepitjada que li doná 'l pare d' en Benet, fou motiu pera que, aixecantse, lo jove que jo tenia al devant acriminés al autor de tal *desgracia* d' una manera massa dura pels seus pochs anys, pero qual actitud regoneguí completament justificada per lo greu que l' enamorat sentia al veure interromput lo tranquil son de tan desperta vigilanta.

—Donchs qu' hi torni, deya lo entussiasmat pare, no sabent com escusarse, donchs qu' hi torni.

—Tórnehi vosté, responia 'l jove, tórnehi vosté y sabrá quantas fan quinze.

—Pero, senyors, feya l' amo de la casa, pero, senyors, no hi ha motiu: en Benet hi tornarà, si senyors, ningú dupta qu' en Benet es un dels mes d' alló; per altra part la trepitjada donada pel senyor Oriol es filla de trobarnos tots aixís: sosseguintse.

—Es veritat, es veritat, diguerem los de mes aprop pera calmar lo soroll y alegrantnos de que tan á temps se pogués conjurar la tempestat, aixís que 'ls mès apartats aplaudian las paraulas satisfactorias del torner.

Ja no 's disputaren mès lo jove y 'l senyor Oriol perque si aquest rebia una satisfacció d' un del quinto manifestant que hi havia un sort entr' ells, l' altre escoltava las paraulas conciliadoras de s' amiga que tot baix, baix, y amorosament li deya: *per mor' de Dèu no 't perdis, Pepet.*

En Benet repetí la relació; pero á mitj, com al torner li semblés qu' havia terminat, á fi de dar una reparació al senyor Oriol, se posá á aplaudir freneticament y tocant sovint l' espatlla d' aquest tot era ferli: *bé, molt bè, ha anat molt bè: 'l felicito pel noy*, pero 'l senyor Oriol present aquesta manifestació com á desitg de que 'l noy no seguis s' aixecá y ab veu alta, que deixá al amo aixafat, digué: *ja n' hi ha prou: tot s' ha acabat. Benet surt.*

Aquesta resolució coincidí casualment ab un crit de l' *Avi* que doná un del quinto ab cual *número* feya plena un jugador, lo que produhí una serie tal de riallas y picaments de mans qu' indignaren al senyor Oriol d' una manera espantosa, puig tot ho prenia com atachs á ne 'l seu noy y á n' ell.

—Benet, surt, cridá de nou: tot s' ha acabat. Surt y no 't deixis las figuras.

—Pero, senyor Oriol, per mor' de Déu, feya l' amo de la botiga, no poguentse donar comte de qu' ell ne fos la causa de tot lo que passava, pero, senyor Oriol, repari qu' es lo primer dia. Bé prou que la repetirém la funció d' avuy.....

—Massa que m' en faig cárrech, interrompia 'l senyor Oriol: entre nosaltres tot s' ha acabat: esborrim del Monte; ja hi anirá tot sol á la Congregació; vina noy.

En aquell moment aparegueren en escena tres ó quatre bultos negres que, segons se presentava la llum, eran las mans d' altres tants sombristas, y en desaparegueren lo *sabater* y un *tamboret*, deixant sol lo *vetllador* y 'l *noy que juga á dar pinyols*, qui per un mal gesto que li donaren tantas mans al plegat tenia 'l cap tan separat de la tela, que projectava una sombra fins á las bambolinas.

S' obrí la vidriera y sortí en Benet tot carregat ab duas ó tres figuras, alguna pessa, la gorra y un gresolet que constituïa sa part en la *companyia*.

—Aném, noy, digué son pare al veurel, y tot agafantlo pel bras lo tregué d' una rebolada parant mès enllá de la botiga que deixá ben aviat no sens haver donat una mirada insultant als jugadors del quinto, los qui sens adonar-se de l' actitud del senyor Oriol, de nou casavan y amanian los llovins per altra partida.

Lo torner no sabia 'l que li passava y tot era girarse de l' un cantó á l' altre, demanant mil perdons pel mal éxit que 's preparava al estreno y assegurant que veuria al senyó' Oriol y tot s' arreglaria, ab l' ajuda de Déu.

Tothom estava mut y al reflexo que donava la tela se podian veure las caras de tots los concurrents giradas al amo de la botiga dant lo consentiment á tot quant deya y fentse cárrech de la seva situació.

—Pero bè, senyors, afegia ell, no ha estat res; seguiu, noys, seguiu, y s' obrí una conversa entre 'ls del rebostet y 'l torner manifestant aquells las dificultats de complau-rel y aquest aplanantho tot.

La inesperienza dels noys no 'ls permetia tirá' avant, aixís es que 'l torner se decidí á barrejar-se ab los sombristas pera treurels del pas. Fet y dit: lo recurs adoptat per aquest no deixá d' esser sumament ingenió; á falta de *sabater* avisá al públich, qu' aquell se trobaria dintre la botiga en lloch del carrer com estava avants, y com la casa era tancada encara que 'ls demés personatges 's ha-guessin de conformar en heurías ab las parets podia es-talviarse perfectament una figura.

En quant als papers ningú volia encarregar-se del *noy* porque no era estudiat, pero 'l torner que per res basquejava 's va comprometre á fè 'ls papers que pertanyian á n' en Benet, y era de veure lo còntast que formavan lo *noy* ab la veu del amo enrogullada é interrompuda en certas ocasions per una tos seca, y los camálchs ab la tendre d' uns nens del primer pis que feyan las delicias dels pares cada vegada qu' ensejavan devant d' algú de fora casa.

Alló no podia durar: la escena un xich apagada en un cantó per lo mancament d' un gresol, la pobresa de personal pera tantas figuras, la mateixa ausencia d' algunas d' aquestas, y, sobre tot, un qu' altre badall que 's manifestava entre 'ls concurrents y una fosca massa seguida, feu qu' algú pensés en retirar-se no sens adonársen de que la vetlla la matavan molt bè 'ls del *quinto*.

Aixó comprés per los del rebostet cregueren convenient passar per alt certs trossos y precipitant lo final lo teló caigué quan ningú menos s' ho pensava, y en lo bo qu'

ho esperava tothom, pero los picaments de mans conven-
ceren als sombristas del sèu bon acert.

Pero estava escrit que l'estreno havia d'esser fatal: al
acabarse l'acte com lo torner se girés dintre 'l rebostet
donant explicacions als socis, no s'adoná qu'ab l'esque-
na acostava un dels gresols á la tela y qu'aquesta ben
aviat desapareixia entre las flamaradas emportantsen en
son etern eclipse á son company lo teló, obra mestra del
dels espolsadors, y, que, devant de tal desgracia fou lo
primer en precipitarse pera salvar l'única obra d'art que
segons éll tenia *La Rata-pinyada*.

Donar aquí una idea dels crits dels espectadors y sobre
tot dels del *quinto* que no sabent lo que passava veyan en
perill la vida dels noys sombristas, no es possible: tot-
hom volia salvar la situació, pero estavam tan empaque-
tats que sols als del devant los hi era permés obrar: jo no
'm podia moure perque la por de las espurnas feya estar
decantada á una de las senyoras grossas que mitg ajeguda
sobre l'única cama qu'adormida tenia jo sobre 'l banch,
ni 'm permetia aguantar mes. Los del quinto bregant per
entrar á la rebotiga; los de dintre, sens mohiment possi-
ble, imitantlos pera sortirne, pero felisment la *crema* no
tingué mes conseqüencias, y com tot aixó fou obra d'un
instant la concurrencia comensá á calmarse mentres nos
amaniem pera despedirnos del torner.

Aquest no podia sortir dels apuros y ab las mans posa-
das al cap no feya més que rodar, ja que l'espai no li
permetia anar de l'un cantó á l'altre.

—Senyors: vostés dispensin, ja ho veuhen, es lo pri-
mer dia:

—Pero, sosseguis, sosseguis, ja 'ns en fem cárrech....

Aixó ho repetiam fins á l'infinit; al últim l'amohinat
home enfilantse en una cadira que agafá gracias á la poca
claró que las vidrieras obertas deixavan sortir del rebos-
tet, trobá sobre l'armari de la pisa lo plech dels lluquets,
y mentres buscava lo broch de la llumanera repetia 'l:

Senyors, vostés dispensin..... espero que s' en farán càrrech, y nosaltres tot dientli Bè, home, per ser noys tot ha anat prou bè, ja sabem lo que son aquestas cosas, deixarem al pobre home entre la tos que li donava un llucet mes carregat de sofre qu' abundant de mànech y tot anántnosen no trobavam cap diferencia entre tants estrenos com contavam y l' éxit del de la Rata-pinyada.

FRANCISCO MANEL PAU.

UNA OBSERVACIÓ

A

« LA REVISTA CONTEMPORÁNEA »

Lo número darrer d' aquesta important revista madrilenya conté, entre altres treballs, una estensa notícia de la *Histoire de la littérature contemporaine en Espagne* publicada últimament per la casa editorial de Paris, Charpentier y C.^a, y que tant de burgit ha aixecat en la premsa espanyola per las inexactituts de que está plagada.

Lo Sr. de la Revilla, á qui es deguda la indicada noticia, fa un resúmen y una detallada acotació correctiva de las aludidas inexactituts que no son pocas ; mes, á sa vegada, incorre, tractant de la historia literaria de Barcelona, en altrás tals, que francament ne donan vint y nou á acabar á trenta á las que tant justament censura en l' historiador francés. Vejas, sino, lo que diu 'l Sr. Revilla.

«Madrid, segons l' autor, «no es una ciutat d' estudis »profundos ni de tendencias filosóficas ; son clima sech, »variable, abrumador, es contrari al exercici regular de »la máquina cerebral.» No es aixís. Madrid es lo centre del nostre moviment científich y filosófich ; en ell s' han

desarrollat las escuelas tomista, krausista y positivista, y en son célebre Ateneu se discuteixen los problemas mes complicats de la ciencia. La vida intelectual de Madrid supera de molt á la de Barcelona, tant ponderada per Mr. Hubbard, y que no ha produhit mes que una raquí-tica escola derivada de la escola escocesa, ultra-católica y conservadora, y un aplech d' imitadors de la poesía provensal, mes anticuats que 'l género que copian. Ni 'ls fil-sosops Aribau, Lopez Soler y Llorens, ni 'ls poetes catalans de la escola provensal, ni 'ls crítics y erudits barcelonins, poden compararse ab los de Madrid. Fassa Barcelona lo que vulga, es difícil que son moviment cien-tífich y literari puga entrar en competencia ab lo madri-leny.»

¿Que 't sembla, lector amat?

Prescindim de la calificació despreciativa que mereix al Sr. de la Revilla la filosofía catalana que conta ab una fi-gura com la del ilustre Balmes, de mes talla á bon segur —y fem aquí cas omís de la índole de sas doctrinas—que cap dels filsofops madrilenys que tant cacareja l' artícu-lista; sens dubte al escriure aquella calificació s' ha dei-xat emportar del exclusivisme d' idees de que pocas pla-nas avans culpa al escriptor francés: prescindim també de fer observar que lo que es las escuelas que cita com existents en Madrid son tant derivadas com la barceloni-na, per fixarnos únicament en la apreciació crítica que estampa respecte á la literatura catalana. Aquí sí que hi cap bé alló de tants caps, tants barrets;—tantas paraulas, tants disbarats.—La espressió es dura, pero es la única merescuda.

Ni la poesía catalana es una imitació de la provensal, ni aquesta, ni aquella son anticuadas com suposa 'l se-nyor Revilla. Aixó ho saben aquí fins los noys que van á estudi, y basta, no estudiarlas á fons, saludar no mes las obras dels principals poetes catalans y provensals per convéneces de que una y altra de las afirmacions que 'ns ocupan distan moltes llegendas de la veritat. Ni *Mireio* ni

Calendau que el Sr. Revilla no coneix, á lo que sembla, —los dos poemes que sintetisan la actual literatura de Provensa, —tenen res d' anticuat, ni, com ells, las poesías dels principals poetas d' aquella terra; ni las dels catalans que 'l Sr. Revilla pot veure en las coleccions de Jochs Florals y en las numerosas publicacions fins ara dadas á llum se semblan de res á aquells ni á aquellas, ni tenen tampoch d' anticuat, sino molt de molt modern, en lo que es possible aplicar aquest adjectiu á las obras poéticas en accepció distinta de la merament cronológica.

Conceptes son aquestos que no mereixen los honors de la demostració; prengas la pena 'l Sr. Revilla d' estudiar las literaturas provensal y catalana, que obligació hi té, sobretot respecte d' aquesta, essent com es catedràtic de literatura general espanyola—no castellana—en la Universitat Central, y veurá com la passió 'l cega y no li deixa veure lo que 'l menos lletrat sap per la punta dels dits.

Observem també de pas que Mr. Hubbard ha anat mes encertat que no pas lo redactor de *La Revista contemporánea* al no incloure entre 'ls filosòfs catalans á D. Mael Milá y Fontanals; dígali á aquest, poeta, retòric, crítich, historiador literari; molt bé; puig no creyem que la publicació d' alguns estudis estéticos baste per classificar á un escriptor entre 'ls escriptors filosófichs, en la accepció usual d' esta idea, y en la mateixa en que la usa l' articulista: y que no es d' estranyar ni de censurar tant com ell ho censura y estranya que no inclogués entre 'ls filosòfs al ilustre catedràtic barceloní, Sr. Llorens, desde 'l moment en que, si no anem errats, lo Sr. Llorens s' havia concretat á ser filosòf en la càtedra y no havia dat á la llum pública cap treball de filosofia. Y prou, per mes que puguessem discutirli també 'l calificatiu de filosòf que dona á n' Aribau per mes que abunden las rahons comparativament ab lo Sr. Milá: nosaltres entenem que no basta per calificar de tal á un escriptor, lo que haja fet algunas escursions al camp de la filosofia. ¿Prendrá per ventura 'l Sr. Revilla que 'ls estrangers lo con-

sideren com á un philosoph, total perque en l' Ateneu de Madrid, lo célebre Ateneu com diu ell hiperbolisant á la oriental, ha pronunciat dos ó tres discurssets en que prova haver estudiat unas quantas obras alemanyas ó inglesas traduhidas al francés? Dígas poeta, digas crítich, dígas literat, enhorabona; per ser dit philosoph se requereix quasi lo mateix que per ser dit comerciant, segons lo Códich, es á dir, tenir per ocupació ordinaria 'l tráfech mercantil, estar inscrit en la matrícula de comers, y fundar en aquest l' estat polítich, amen de tenir capacitat legal per exercir-lo, condició, aquesta de la capacitat, *sine qua non*, en comers y en filosofia.

Y puig ve á propòsit, ja que tractem de Catalunya y de Madrid, rihem una mica devant de la habilitat sofistica dels periódichs d' aquella vila que á so de tabals anuncian que paga ella sola mes contribució industrial que no pas las quatre provincias catalanas juntas, y que, *ergo*, produheix mes que no pas aquestas. ¿Pero no saben, sants varons, que la contribució industrial es tot lo que no es contribució territorial, y que no son sols los qui produheixen los qui la satisfan, sino molts que no fan mes que consumir? ¿No saben que de contribució industrial ne pagan fins los sastres, sabaters, sombrerers, guanters, perruquers, fondas y tabernas, casas de despesas en totas sas manifestacions, empresas teatrals, y fins las casas que 's dedican á esquilar tontos com la de D.ª Baldomera y comparsa, y 'n trovan á desdir en aquell foc de la ilustració, y de la filosofia y de la poesia espanyola?

L' autor de las ratllas precedents no firma perque te por d' una rascada d' orelles del Sr. Revilla, qui, no fa pas molt de temps, per cloure una polémica que no li agradava massa, assegurava que no era perque no sapigués com sostenirla sino perque no volia contribuir innocentment á que á costa sehua 's fabriquessen reputacions que distavan molt de ser llegítimas. Ja que nosaltres no fabriquem la sehua no volem que ell fabrique la nostra.

CARTA

AL SR. D. MATÍAS DE MARTINO

PARLANTLI DE LA SUPERSTICIÓ Á CATALUNYA

EN LO SEGLE XV.

MON SENYOR DE MARTINO.

PLAUME de cor vostre desig d'establir un llas de mútuo afecte entre las lletras sicilianas y las de Catalunya, procurant una íntima relació entre sos respectius conreadors. Jo, l'últim dels de ma mare patria, per vos inmerescudament distingit, dech tributarvos las gracias mes expressivas en rahó de la singular mercé que veniu de fer-me, enviantme, mijançant nostre ilustrat amich l'expert colector de la tradició popular catalana D. Francisco Maspons y Labrós, un exemplar de vostra obreta «USI E CREDENZE POPOLARI SICILIANE. (Noto 1874)». Sa lectura, me ha causat extrema satisfacció, veyent lo bon seny ab qu' está escrita pera exilar de vostra terra «aquells sortilegis que son la gangrena (com molt be Senyor dieu) del poble baix, acostumantlo á un cert misticisme y també á un poch de cinisme que li mata lo bon sentit y lo bon cor; puix (afegiu) me sembla que res li fá tant mal com aquell ridicul espi-

ritisme que lo converteix en esclau de certas preocupacions, las quals acaban pera degradarli sa moralitat,» (pag. 5.)

Solidari com so ab vos d' estas ideas, y, desitjant per ma part correspondre á la consideració que me haveu demostrat, intentaré oferirvos ab la present alguna mostra inédita de lo que fou l'antigua superstició catalana.

Be sabeu, Senyor, que la superstició y lo fanatisme no reconeixen altre origen que l'errada exaltació d'un fals sentiment religiós y la forsa tradicional d'una ignorancia crédula, sostinguda per respectes humans ó enganyada per quatre embaucadors, en una paraula, crech afirmeu ab mí, que aytals no son sino: idolatria, politeisme pur.

Tampoch desconexeu qu' en las primeras civilisacions veyem ja las dos principals arts supersticiosas, astrologia judiciaria y magia, á Babilonia (1) á Israel y á Egipte (2) d'ahont passáren á Grecia y després mes perfeccionadas á Roma (3) pera inocular en las nacionalitats cristianas del Occident, combatudas ja per lo fanatisme arabesch, durant l'etat mitjana, (4) aquell virus que paganisá, si aixís pot dirse, moltes de las costums populars de la mateixa época; y que per mes que los Pares de l'Església, los concilis generals y nacionals, los emperadors Constantino, Constantí y altres en los primers segles, las legislacions peculiars de cada estat y las institucions religioses en ell desenvolupadas, impugnaren y proscribiren semblants prediccions y enganyadors prodigis, cert herétich fatalisme dominava los cors puerils d'una multitut, creenta fidel de que'ls astres y los esperits estavan dretament relacionats ab nostras inclinacions naturals.

Donchs be, de las duas arts supersticiosas dalt esmentadas y á fi de que conegueu algun epissodi de sa historia á Catalunya, per cert encara no escrita, vaig á transcriurervos quatre documents oblidats en los arxius d'esta Ciutat, pertanyents al segle XV y bastant curiosos pera no esser estudiats de personas tant eruditas com aquella á qui tinch lo honor d'endressar esta lletra:

I y II.—*Complanta d' un astrólech (avans de 1400);
y predicció astrológica (1427).*

«Ara veyats una complanta, de aquest mon dolorós, qui mes pits que lansa, tant es lo segle tenebrós, que aquestes falençes veg, que comprarem nos.

Veurets venir mantes dolors, ab poch seny mol erguylos, qui fondran nostres riqueses, lo grex e los honors, perque crey que caurem nos, per les falençes de aquest mon tenebrós.

Araensem del temps sdevenidor, de que han profetat alguns doctós, hi pensemhi be, e veurem nostres errors.

Com algun doctor o poeta, han feta ho faran alguna obra, qui haia mester esmena, o si pusque sobreposar han en quela obra, apar que aquella obra no es perfeta.

En la sciencia de la sancta strologia, no ha mester smena, perque es obra divina, qui es sobre totes les altres sciencies, perque es apellada regina, sobre totes les altres sciencies perfetament.

Tota persona qui haia profetat alguna profecia, qui sie stada profetada per alguns doctós, si per obra divina, o per obra de la sancta strologia, no pertex, es falsa si per via de compte nos prova.

Encara sapiats que alguns mals parlars, se meten á profetar alguna obra qui no es entesa per ells, e meten tota la terra en error e en mal.

Alguns doctors han profetat dels reys que faràn alguna obra, e negun Rey no cau en costill-lació de planeta (5), ne designe que ho hage á fer de força forçada, perque no sen pot profetar perfetament.

Encar vuyl que sapiats, que lo dotzé registre coronat, farà la execució de lavant e de mig jorn, e de ponent e de tramuntana, que levará les coronas a tot hom universalment, á duchs, á prínceps e á reys emperados, e encara al pare sant, que tot hom naurá sa part fins á la barba, per gran senyor que sie, per punició de pecats.

Encara sapiats que les costellacions espatxarán al mes anar que en la roda (6) noy a pus.

Comensará aquesta costillació á devellar en lany de nostre senyor Deu Jesuchrist MCCCC per obra divina que fa spatxar la roda per virtut divina (7.)

Ab lo nom de la Sancta trinitat, pare, fyll e sant sperit amen. En lany de nostre Senyor Deu MCCCC xxvii, preguem lo pare, preguem lo fyll, preguem lo Sant sperit, quens ajud. O Verge Maria complida de gracia, prega lo teu fyll car, quens aie venir mercé, per la sua misericordia que no muyram axi aglay. Senyor aiudens que no perdam axi la sancta fé cathólica, per aquest malvat enemich de la sancta fé cathólica.

En lany MCCCC hi xxviii se dará la croada de paradís als faells lassus en lalt castell, que a nom paradís, en aquels qui aurán mantenguda la sancta fé catholica.

En aquell ayn matex, se dará la conquesta del infern, á tots aquells qui seran de part del antechrist, lo brau enemich, de la sancta fé catholica, falsos desperjurs luxuriosos, falsos renovers avars e cobeiosos, balles e veguers, e falsos jutgados, duchs e princeps, e Reys e emperados, qui per mantes honos, han fet morir a glay tant cos de pecados, e mante gentill dona desunyida de senyor, perque retra compte á Deu nostre senyor.»

III.-1440.—«*Inventari de les scriptures e processos liurats per lo Reverent mestre Arnaud dezvall olim loctinent de Inquisidor al Reverent mestre Guillem torres loctinent de Inquisidor per la ciutat e bisbat de barcelona novellament elegit.* (8)

Die Sabbati xx mensis Augusti anno a nativitate domini Millesimo ccccxxx inter septimam et octavam oras ante meridiem ipsius diey. In presencia mei Bartholomei costa auctoritate Regia notarius publici per totam terram

et dominacionem serenissimi domini Regis Aragonum et in presencia..... (*En la aprisia original d' ahont estraguerem esta copia se passa desseguida á la descripció dels objectes, desprenentse lo que falta de la cláusula final de l' escriptura.*)

Primo IIII planxes dastany en cascuna de les quals ha tres rotlos (9) dintre los quals ha algunes letres entrecavades ab alguns caractes.

Item dos coltells ab manechs blanchs de mala talla.

Item dos trossos de cristalls (10) la un era rodo laltre era pla a quatre cayres embolcats en un sendat.

Item un cartepas de talla larga cubert de pergami contenint III fulles scrites lo qual comensa *Aquest llibre de la semblansa de tots los homens e feneix balas agnus balas* (11) *fa scriure en pergami verge e posar sots lo capell.*

Item dos cisterns de paper sens alguna cuberte la un dels quals ocupa IIII fulles qui comensa *A dolor prenets coral* (12) *E feneix direm ne in furore tuo* en lo qual ha molts rotlos e diverses caractes. E laltre comensa *Assi comensa lo llibre del semiforas lo qual dona lo creador a dam* (13) e en la penúltima carte ha una pintura quaix feta com amarro e es sots scrite *per desligar persona ligade* (14) *E feneix lo dit coern en la darrera carta Et testificantibus qui contra me sunt Amen.*

Item altre cistern de paper lo qual occupe en scripture IIII fulles lo qual comensa *divendres en ora de venus* (15.) *E feneix Explicit experimentum spiritus bilech* (16) *sertum.*

Item altre cistern de paper qui occupe IIII fulles e comensa *Incipiunt clavicula salamonis* (17) *E feneix de la persona que amarets e volrets.*

Item altre cistern de paper qui occupe XI fulles scrites qui comensa *Assi comensa la clau del semiforas* *E feneix perque jous prech en aquesta ora amen sequitur.*

Item (un) cuern de pergami scrit en letra rodona lo qual occupe VIII fulles, qui comensa *Incipit consecratio Arymadenari.* (18) *E feneix Altanayl Almista.*

Item un full de paper en lo qual ha diverses rotlos e letres innotes.

Item un cistern de paper qui occupe en scripture XIII fulles e comensa en lo vermell *Canticum novum* e en lo negre *Contars* E feneix *la obre quis pertany*.

Item un cartapas de paper ab cubertes de pergami de III cisterns lo qual es tot ple de caractes e comensa *De-nant Senyor* | lo segon cistern comensa | *no sien IX dies* lo terç comensa apres los caractes *Si vols disputar ab heretges*.

Item dues fulles de paper en les quals ha pocha scripture qui comensa | *Sinch de ypicon* | (19) E feneix *lo VIII es dit*.

Item un cuern de paper qui occupe de scripture X fulles e comensa | *Assi comensa la clau del semiforas* E feneix *et auxilio creatoris Amen*.

Item altre cistern de paper qui occupe de scripture VII fulles e comensa | *Oracions de les VII planetes* (20) E feneix | *ab los perfums* (21) *que acostuma es ordonat, Deo gracias*.

Item altre cistern de paper qui ocupe en scripture VIII fulles e comensa | *Aquests son los perfums del sol* E feneix *Gabriel está sobrel mes de marts* | *dumiel* (22).

Item altre cistern de paper qui conte XIII fulles scrites e comensa | *De arte entomptica et ydayca* (23) en lo qual ha molts rotlos e caractes E feneix *de ossibus caponorum et de corvibus*. (24)

Item dos cisterns de paper qui ocupen XXIII fulles qui comensa lo primer cuern | *Comensa lo segon libre de la clavicula* e feneix lo segon cuern | *perque aquest libre sanctissimament se deu tenir*.

Item altre cistern qui ocupe scrites VIII fulles e comensa *En qual manera se preparen speriments de furts* (25) | *la fè en totes coses*. | *De obres de ymatges*.

Item un cartepas poch de II cisterns ab cubertes de pergami qui occupe XXII fulles comensa *Ad impetrandum*

quidquid volueris e apres se segueix *Erga altare* E feneix *sanare luego que privado es.*

Item un libret petit de pergami lo qual conté XIII fulles scrites e comensa | *domine Jesu christe* E feneix en *remembransa deu.*

Item un cartepas de paper ab cubertas de pergami qui occupe XVIII fulles scrites e comensa *En divendres ans del sol exit* E feneix *sens manament del mestre.*

Item un full de paper trencat aforma de proces qui occupe IIII fulles scrites | *Si tu vols fer experiment general* e feneix—*stelle qui dicitur mesembrion.* (26).

Item mig full de paper scrit qui comensa *Mane e conjur e stretch* (27) e feneix *Amen, amen, amen.*

Item dues cartes poques scrites en la qual ha una figura quadrade e en laltre ha molts noms ignots.

Item un libret de pergami ab cuberte de pergami qui occupe XIII fulles scrites qui comensa *Isti sunt phi...* Et finit apres caractes *Neon.*

Item una nomina de pergami verge en la qual ha pintats molts rotlos e caractes.

Item un petit libret de paper qui comensa *isti sunt phi...* et finit *per virtut de aquestes paraules.*

Item un petit libret de paper qui comensa | *per fer pedres contrafetes de crestall* e feneix | *Alegras e feren gracias á deu Jesu christ.*

Item un poch trosset de pedra blancha en la qual ha un rotlo concavat ab algunes letres innotes.

Item II migs fulls de paper en la un dels quals ha pintade una fas o ymage ab los pits plens de caractes e no mostre sino lo cap mans e peus En laltre fulla havia pintat un marro o figura quadrade ab alguns noms.

Item un tros de pergami verge en que es pintade la dite figura o ymage de vermello.

Item un libret de pergami ab cubertes de cuyro en lo qual ha pintades moltes ymages e rotlos de vermello e comensa *pater est vita, fillius est sanitas* e feneix *de boscho.*

Item un cuern de paper qui occupe X fulles scrites qui

comensa per fer venir dones E feneix sobre lo cap de una gallina e seguiria.

Item un tros de pergami verge qui comensa *Jo billech o qualsevulla altre sperit* Et finit *dan en lo mon*.

Item VII trossos de paper scrits la un dels quals comensa | lo primer *dejunara* | lo segon | *Rey siats* | lo terç *Retxiel* (28) *mante* | lo quart | *O tu Retxiel* | lo quint *O tu Rey* | lo sise | *Jo pere march man am Retxiel* | lo sete | *Mante que ten vages*.

Item un full de paper trencat en IIII fulles part scrit é part blanch qui comensa | *primer pendras una creature verge* Et finit *cum cultor exorçimus ipse est*.

Item vuyt fulles o trossos de paper entre grans é pochs la primera deles quals comensa *Qualsevulla imperador* la segona *Recompte seroen* | la tercera | *Si vols demanar gracia a senyor* la quarta | *ypericon* (29) la V.^a *en lo ligar dirás al fadri que digue* | la VI.^a *Tres sants angens* la VII *divendres en ore de venus* la VIII *hages dos mirals*. (30)

Item li liura dos processos originals de na Medoya e den Gabriel Valls.

Item nn petit cistern de paper en part scrit e en part blanch cusit ab fil blanch en lo qual ha scrits *alguns ligaments e alguns desligaments*.

Item una petite cedula de paper en la qual comensa | *passio axi siats vosaltres pesarosos e ligats* E feneix *lat lal lat*.

Item algunes fulles de erbe sequa qui stan embolicades dins un paper.

Item un cuern petit de paper qui ocupe quatre cartes scrites la una de les quals comensa | *Si vols que la fembra te digue ton son coratge* Et finit | *de una nit de una dona* e après se seguexen algunes letres.

Item duas petites cedules de paper la una de les quals comensa—*quant lo trigo sie sech*—la segona comensa—*Al ja e descobrirlas*.

Item un trosset de pergami en lo qual ha algunes letres

divisides e en la fi son les paraules següents: *déssots lo portal.*

Item dos trossos de paper squinsats en la un dels quals es de una part, part de una creu ab dues letres negres grans *a. e. l.* é ab alguns noms é en laltre part havia algunes conjuracions qui comensa *Per aquets preciosos noms.* En lo segon tros ha una part de rotlo é senyal de *salamó* dintre ab dues | *ons* une *c.* é dues *n.*

Item tres trossets de pergami los dos dels quals comensen *lagraximin*, lo tercer en que ha VI creus comensa—*Jesus hohanos.*

Item un tros de pergami petit en que ha pintat un caracte ab algunes letres innotes.

Item un tros de pergami larch e 'stret qui comensa.—*En nom de Deu gran é segueix se conjur vos tals sprits E' feneix e compli tot ço que ell volgué de be é de mal.*

Item un poch de saffrá dins un paper.

Item dos trossets petits de pergami é la un dels quals comensa *per amor* é ha aquí algunes letres separades, lo segon comensa *ebliena eli* | e feneix *per axir de presó.*

Item un trosset petit de pergami verge segons se mostra en lo qual son scrites les paraules prop dites.

Item una carte de paper en la qual ha pintat un castell ab tres torres lo qual es vist esser *de Strologia.* (31)

Item un trosset petit de pergami en que ha alguns caractes.

Item un tros de tresflorí.

Item un trosset de paper.

Item trosset petit de crastal petit envolcat en paper.

Item un anell de lautó ab una pedra de crastall de color vermella.

Item un trosset petit de pedra blancha enbolcade en paper.

Item tres trossos de soffre de diverses natures.

Item un tallaplomes.

Item una agulla e una ploma de scriure de ferro.

Item dos caps de cornetes de bou.

Item uns quants trossos de lignum aloes.

Item alguns trossos de sera.

Que omnia superius designata deinceps dictis processibus ut ipsem Reverendus magister Arnaudus asseruit fuisse Petri marchi magistri domorum nunc per crimine heresis in capione detenti.

Postmodum autem die Sabbati xv, dictorum mensis et Anni Anno predicto fuerunt combusta omnes predicti libri et omnia alia in posse dicti petri marchi inventi preter processus predictos in patio palatii Episcopali ex mandato Reverendi fratris Guillermi de Turri locumtenentis Inquisitoris et honprabili domini Narcissi de Sancto dionisio (32) vicarii in spiritualibus et temporalibus Reverendi domini Episcopi Barchinone ex quo in sententia absolutoria dicti petri marchi in dicto loco dicto die lata et promulgata sich continebatur presente me dicto notario et presentibus honorabilibus et providis viris domino Jacobo porta decretorum doctore, magistro berengario rubey ordinis predicatorum, discreto Johanne marchi notario et plurimum aliorum in multitudine satis grandi.»

IV.—*Consulta del oficial eclesiástich (inquisidor) en questió de competencia ab lo real (jutge civil) sobre dutes en lo procediment contra un secular y dos clergues, reos d' heretgia per fer imatges mágicas y haver esperit familiar á efecte d' adivinar lo secret de la voluntat reyal. La resolució jurídica no apar del document, pero no per aixó deixan d' esser menys interessants los preciosos detalls que conté al explicar los fets punibles. Escrit com está ab llatí de curia, quási vulgar, crech que puch escusarme de sa traducció. Per la forma de la lletra de la minuta original, judiquem pertany á la segona meytat y prop de la fi del XVe segle.*

«CASUS TALIS EST.

Plato, cupiens obtinere officium a Rege, volens que sentire sive scire secretum intencionis seu voluntatis Regis, an sibi vel *sorti* eciam pro eodem officio laboranti Rex de dicto officio providisset, venit ad *ticium*, quem credit esse divinatorem et habere spiritum familiarem (33), et primo solus, altera vice cum *davo*. Et peciit a *ticio* tria specialiter: primo si ipse *ticius* potest facere aliquomodo quod det sibi *platon*i un diable familiar, car molt temps ha quey va detras, e no troba negu que li puga donar endressa e manera, etcetera; secundo peciit ipse *plato* a *ticio* divinationem, scilicet quod dicat sibi de certo si sibi est provisum a Rege de officio quod cupit obtinere. Et ista duo peciit bis, prima vice solus, secunda vice presente *davo*. Tercio peciit dictus *plato* a *ticio* si sciret artem ymaginum (34) ut posset fieri impedimentum ne *sortes* dictum officium obtineret a Rege, seu jam obtentum a Regina possideret, et tandem *platone* tenente quendam librum apertum quem ipse portaverat et in quo erant multi characteres et capitula de fumigacionibus et ad tenendi spiritus et quedam imago diaboli depicta, ore aperto et brachiis extensis, cum characteribus in pectore et diademate in capite et legente in rubrica de faciendis imaginibus, *davus* fecit unam imaginem de cera nova ad formam hominis de statura digiti manus, dicendo aliqua verba in se ipso, in qua imagine dictus *davus* unam in capite imaginis aliam in loco ubi situatur cor in homine et facta imagine et fixis acubus (35), dixit *davus* quod misse et alia erant nomina. Et hiis peractis post paucos dies *sortes*, qui jam dictum officium possidebat et regebat, infatuatus est ac verecundia et cognicione sui ipsius et gencium denudatus. Cuique contra *platonem*, *ticium* et *davum* per quendam suspicionem inquiriretur, inventi sunt in domo dicti *platonis* liber quidam et quinque sisterni scripti in maiori parte de manu *platonis* omnes reproba-

te leccionis et artem faciendi imagines docentes cum invocatione demonum et aliis hereticalibus observanciis in quorum aliquo legebatur dum fieret imago predicta.

Item dictus *plato* tenuit aliquando quoddam cristallum in posse suo quem sibi tradidit quidam dicens quod ibi erat quidam spiritus. Et illud cristallum ostendit cuidam invocatori demonum, qui fuit postea ut hereticus declaratus, sed quia abiuravit perpetuo carceri, ut sibi *platoni* diceret an ibi esset aliquis spiritus. Contigit ad dictum *platonem* capi per officialem Regium eu contra eum fuit processum tam per Inquisitorem quam per dictum Regium Officialem, sed quam inquisitor voluit admittere tamquam coiudicem in dicto negocio dictum Regium Officialem, officialis Regius potencia, et de facto dictum *platonem* qui est secularis et dictum *ticium* et *davum* qui sunt clerici et omnis processus per inquisitorem actitatus contra eos contra expresam voluntatem immo contra expressum mandatum et inhibitionem cum sententia executionis ipsius inquisitoris a posse et iurisdiccione eius et contra delatos processit, et eos captos de presenti detinet in Regiis carceribus in tantum quod dictus inquisitor ex defectu processum et privacionem captorum non potest quidque agere nec procedere contra eos.

Ex premissis omnibus insurgunt *dubia* sequencia:

Primum, utrum ad Inquisitorem heretice pravitatis pertineat et expectet procedere contra *platonem* in cuius posse reperti sunt libri hereticales et reprobate leccionis et qui in factura imaginis magice participavit et spiritum familiarem ac divinationem petiit tanquam contra suspectum de heresi manifeste.

Secundum, an Inquisitor possit et debeat admittere officialem Regium tanquam coniudicem in processu seu contra *platonem* precipue cum nichil contra eum probetur nisi ex deposicionibus *ticii* et *davi*.

Tercium, supposito quod non debeat nec possit Inquisitor admittere officialem Regium tanquam coniudicem an cognicio criminis perpetrati per *platonem* que